

İKİ POLONYALI GRAFİK TASARIMCI-HENRYK TOMASZEWSKI VE FRANCISZEK STAROWIEYSKI-ÖRNEĞİNDE II. DÜNYA SAVAŞI SONRASI TİYATRO AFİŞLERİ

Nuray GÜMÜŞTEKİN*

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, grafik tasarım tarihinde, tasarımcılarının az rastlanır bir fırsata sahip olduğu Polonya’da afiş tasarımcılarının, tiyatro afiş tasarımlarını içerik ve renk boyutunda incelemektir. Polonya’nın bu anlamda ayrıcalıklı bir yere sahip olması bu araştırmanın yapılmasında oldukça etkili olmuştur. Araştırmanın içeriğinde tiyatro sanatına eklenen afiş bir grafik tasarım ürünü olarak kendi değerleri içinde açıklanmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda, Polonya tiyatro afişlerinde, tasarımcı olarak ayrıcalıklı bir yere sahip olan Henryk Tomaszewski ve Franciszek Starowieyski afişleri incelenmiştir.

THEATRE POSTERS AFTER THE SECOND WORLD WAR FROM TWO POLISH GRAPHIC DESIGNERS -HENRYK TOMASZEWSKI VE FRANCISZEK STAROWIEYSKI-AS PACEMAKERS

SUMMARY

The aim of this research is to examine the theatre posters of the poster designers, who have a rare chance or opportunity in Poland, in terms of content and color in the history of poster design. Having a privileged place of Poland in this manner is reasonably effective for this research. In the research content, the poster which is added to the theatre art as a product of the graphic design has been tried to be explained in its own values. In this respect, posters of Henryk Tomaszewski and Franciszek Starowieyski who have a priority in Polish Theatre Poster Design have been researched.

Anahtar Kelimeler: Tasarım, Afiş, Tiyatro

Key Words: Design, Poster, Theatre

* Yrd. Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, Balıkesir

GİRİŞ

Grafik tasarım ürünleri arasında en etkili olanlardan biri afiştir. Afiş, geniş kitlelere görsel yöntemlerle seslenen iletişim araçlarından biri olarak XX. yüzyılın önemli grafik tasarım ürünlerindedir. Afişin gücü, sahip olduğu yalın ve dolaysız anlatımdan kaynaklanır. Kitap veya herhangi bir yazı gibi okurun isteği ve zamanıyla kısıtlanmaz. Afiş, beklemediği bir anda kişinin karşısına çıkar. Kişinin dikkatini çeker ya da çekmez. Eğer dikkat çekmişse, kişinin çevresini kuşatan görüntülerin içinden hemen sıyrılıp, onu etkisi altına alır. Dikkat çektiği anda kişiyle afiş arasında özel bir ilişki başlar ve afiş, işlevini yerine getirmiş olur. Afişin iki yönlü işlevi vardır. Bunlardan biri verdiği mesaj, diğeri estetik değerdir. Grafik tasarım ürünleri arasında yer alan afiş her dönemde toplumların kendilerini ve toplumsal yapılarını

ifade etmede etkili bir araç olmuştur.

Gelişim süreci dikkate alındığında grafik tasarımın, birçok toplumsal olaya tanıklık ettiği görülür. Grafik tasarım ürünü basılan, çoğaltma yolu ile dağıtılan ve tüketilen bir üründür. Afişin de; toplumun kültür ortamını, toplumun ekonomik, sosyal ve politik yapısını, döneminin anlayışını, kısaca yaşamı yakından izleme zorunluluğu vardır. Tarih boyunca, dünya üzerinde, kimi zaman yıkıcı, kimi zaman da yapıcı, iz bırakan birçok gelişme ve değişimler yaşanmıştır. Kültürel, politik, ekonomik ve sosyal yapıları bakımından birbirlerinden ayrılan uluslar, bu gelişme ve değişimlerden farklı boyutlarda etkilenmişlerdir.

Bu doğrultuda II. Dünya Savaşı sonrasında bakıldığında, grafik tasarımın, kavramların görsel anlatımına yöneldiği görülür. “Grafik tasarımda kavramsal yaklaşım, özellikle Polonya, Küba, Almanya, Fransa ve Amerika’da önemli bir tasarım yaklaşımı olarak benimsenmiştir.”¹ Bu ülkeler arasında Polonya, savaşın dehşetinin bütün Avrupa’yı altüst ettiği bir dönemde, işgal edilmiş ve savaşın sonunda yerle bir olmasına karşın, nitelikli bir afiş sanatı ile öne çıkmıştır. Komünist rejim döneminde sokakta görülebilecek tek renkli şey olan afişin, Polonya kültürü için önemi büyüktü. Modernizm, tüm dünyada, bilim ve teknolojinin yardımı ile daha iyi bir dünya inşa etmek için girişimlerde bulunurken, bastırılmış bir Polonya’da sınırlı kaynaklara sahip sanatçı ve tasarımcılar, kendi sanatsal görüşlerini ifade etmek için uğraşıyorlardı.

II. Dünya Savaşı sonrası Polonya’da, dış dünyaya tamamen kapalı bir dönemde, kitle iletişim araçlarının Batı’ya oranla yaygın olmaması nedeniyle, iletişim konusunda en önemli araçlardan biri afiş olmuştur. Bu dönem afişleri incelendiğinde en çok kültürel afişlerin üretildiği, özellikle, film, opera, tiyatro ve sirk afişleri tasarlandığı görülmektedir. Çünkü genel olarak kültürel afişleri ticari afişlerden ayıran özelliklerden birinin, sanatçının kültürel afişler alanında alabildiğine özgür yaratımlar ortaya koyabilmeleri olduğu bilinmektedir. Bu doğrultuda Polonya’da rejim gereği, ekonomik rekabet ortamının olmaması, grafik tasarımcılara, özellikle afiş tasarımcılarına, sezgilerini ve yeteneklerini özgürce kullanma fırsatı vermiştir. Bu afişlerde tasarımcı; kompozisyon, yazı, renk ve resimsel öğeler açısından, kendi kişisel üslubunu afişine yansıtabilmiştir.

Polonya afiş tasarımında, resimsel ifadesi güçlü afişlerin yoğun olarak üretildiği dönemde, bu afişlerin büyük çoğunluğu Varşova Operası ve Tiyatrosu için üretilmiştir. Bu durum bir rastlantı değildir. Yıllarca tiyatro afiş tasarımcıları, film afişleri ile aynı düzeye gelmek için dinamik bir uğraş vermek zorunda kalmışlardır. Böylece tiyatro afişleri, Polonyalı grafik tasarımcılar için ilginç bir deneysel alan olmuştur. Daha sonraki yıllarda da, yaratıcılığı yüksek, etkili tiyatro afişleri üretimi sürmüştür.

Bu dönemde daha çok tiyatro afişi tasarlanmış olması; bir sanat dalı olan tiyatronun, zaman ve mekân sınırlandırmalarına kulak asmaksızın sunulabilmesi ve bu sanat formunun afiş tasarımını olumlu yönde etkileyerek, form ve ifade aracı olarak yansıtabilmesindedir denilebilir. “Doğrudan insanla ve insan ilişkileriyle var olan tiyatro sanatı, tarihsel özün yanı sıra, evrensel özü içermesiyle ömürlü ve anlamlı olabilir... Tiyatro, toplum eğitiminin en etkili araçlarından biridir... Bunun için de kültür tarihi içinde özel bir yeri vardır.”²

“Tiyatro, ideolojik anlamda iktidarları tehdit eder. Sinemanın bittiği zamanlarda ve en uç olanaksızlıklarda bile, tiyatro gelişir. Tiyatro anarşisttir, bağımsızdır... Tiyatro oyuncusunun tek gereksinimi bedenidir. Tiyatro insanlara tek sözcükle ulaşabileceği gibi birçok sözcükle de

¹ Dilek BEKTAŞ, “Çağdaş Grafik Tasarımın Gelişimi” Sanat Dizisi 2, Yapı Kredi Yayınları Ltd. Şti. İstanbul, 1992, s.177.

² Özdemir NUTKU, “Tiyatromuzun değişmeyen sorunları”, Milliyet Sanat Dergisi, Sayı: 170, 1987, s.20.

ulaşabilir. Sadece sözcükle değil şarkıyla ve dansla ulaşabilir. Tiyatro komik ya da trajik, entelektüel ya da fars, zengin ya da yoksul, karanlık ya da aydınlık olabilir, ama insanlara, özgürlük taşır. Sansürün engellerine karşın, hiçbir dönemde susmamış, Ortaçağ'dan günümüze, kimi zaman kilisenin önünde, kimi zaman sokaklarda, politik ya da moral, söylemesi gereken her şeyi söylemiştir. Aristo'dan, Sartre'a; Seneque'ten Beckett'e ulaşan en kısa yol tiyatrodur. Her dönemde, insanlığın tanıklığını yapmıştır."³

Genel olarak bir tiyatro afişi, hem oyunun içeriğini, yazarının kişiliğini hissettirmeli hem de afiş tasarımcısının toplumsal konumunu ve tasarımcı kişiliğini yansıtmalıdır. Tiyatro afişlerinde konu ile uyum, oyunun içeriğini en iyi yansıtmaya ve kişiliğin estetik bir unsur olarak kullanılması afişe çekicilik kazandırır. Bu, fotoğraf ya da illüstrasyon yoluyla gerçekleştirilir. Oyundaki kişilerin psikolojik yapısını yansıtan bir görüntüsü veya oyunun etkileyici bir sahnesinin kullanılması, aynı zamanda seyirciyi oyunun içine çeker. Tiyatro, hem görsel hem de işitsel bir sanattır. Dolayısıyla, bu işitsellik tiyatro afişlerinde de hissedilmelidir. Afiş konuşmalı, oyunun mesajını iletici bir karaktere sahip olmalıdır.

Öte yandan afiş, yüzyıllar önce yazılmış ve sahnelenmiş, belki de zamanında olumlu veya olumsuz tepkiler almış bir oyunu, o an oynandığı döneme taşıyarak, o dönemin insanına seslenmek durumundadır. Bu yorumda, kompozisyon, renk ve tipografi gibi öğeler büyük önem taşır. Bunlar hem afişin etkisini arttırıcı, hem de içeriği güçlendirici rol oynar. Bu öğelerden herhangi birinin baskın değil, birbirini tamamlayıcı, destekleyici karakterde olmaları gerekmektedir. Örneğin bir Shakespeare veya Goethe oyununun afişi hazırlanırken, bu sanatçıların, sanatçı ve toplumsal kişilikleri, yaşadıkları dönemin özellikleri ve bunların eserlerine yansımaları gibi özelliklere dikkat etmek ve yorumlandığı dönemin insanı için çekici hale getirmek gerekmektedir. Afiş tasarımcısının renk, kompozisyon ve yazı duyarlılığıyla bu özellikler birleşince ortaya nitelikli afişler çıkmaktadır.

Polonya'da afiş tasarımı, 1950'lerin başından, 1980'lere kadar, resmin estetik değerlerini, yalın anlatımlarla sunar. Resimsel dokunuşlar, çizgisel kalite ve canlı renkler yanı sıra tasarımcının bireysel özellikleri, espri ve hayal gücü gibi unsurlar afiş tasarımının gelişiminde oldukça önemli rol oynamıştır. Bu yazıda Polonya tiyatro afişleri tasarımıyla ilgili Polonya grafik sanatının önderi olan Henryk Tomaszewski ve 1970'lerde benimsenen eğilim olan, ulusal karakterin karanlık yanını vurgulayan metafizik bir anlatım biçimini tasarımlarına yansıtan Franciszek Starowieyski ele alınacaktır.

Henryk Tomaszewski (1914-2005):

Henryk Tomaszewski, 1939 yılında Varşova Güzel Sanatlar Akademisinden mezun olmuştur. Savaş sonrası Varşova Akademisinde, afiş tasarımında önemli gelişmeler gerçekleşir. Arkadaşı Lipinski ve kendisine, bir film afişi tasarımı teklifi geldiğinde önce reddeder. Daha sonra Tomaszewski, farklı bir yaklaşımla, bu teklifi kabul edebileceklerini söyler. Tomaszewski, film afişlerinde alışılmış olan, aktörlerin görüntülerinin kullanılması yerine, filmin içeriğinden esinlenen grafik kompozisyonlar oluşturmayı önermiştir (Resim 1). Afişte bir değişimin işareti olan bu öneri, dünyanın herhangi bir yerinde benzeri olmayan, özellikle yönetmenlerin geleneksel afiş anlayışlarına direnen bir anlayışın göstergesidir.

Tasarımcının bu afişinde, kullanılan renklerin kapladıkları alan ve sıcak-soğuk etkileri, renklerin tipografi ile ilişkileri kompozisyon ilkeleri boyutunda incelendiğinde, hepsinin birbirine hizmet ettiği görülür. Hem çizgi hem leke esprisinde, kompozisyon alanının dışına taşan erkek figürünün bakış yönünün tersine, kadın figürünün, başının yönünün kompozisyon

³ Bülent BERKMAN, "Tiyatro Yaşamdır", Milliyet Sanat Dergisi, Sayı: 240, İstanbul, 1990, s.11.

alanı dışındadır. Buna karşılık bakışlarının erkek figürüne yönelik olması, aralarındaki ilişkiyi güçlendirmektedir. Renk anlamında da pembe elbisenin erkek figürüne bağlanması, iki figür arasında lekesel bütünlüğü vurgulamaktadır. Ayrıca kadın figürünün giysisinin mavi alanındaki siyah ve beyaz tipografik düzenleme, el yazısının hareketliliğiyle hem giysiye hem de kompozisyondaki diğer tipografik elemanlarla ilişkisine dinamizm kazandırmıştır. Bu özellikler, izleyicinin gözünün, afişin bir noktasına odaklanması yerine – ki bu durum kompozisyon için bir olumsuzluktur - afişin her yerinde aynı yoğunlukta dolaşmasını sağlar. Tomaszewski'nin bu dönem afişleri, hala savaş öncesi etkiler taşımakla birlikte, renk ve çizgi lekeleri ile farklı grafik elemanlardan oluşmuştur.

Resim.1 Henryk Tomaszewski, *La Petit Füt* (French Film) 1947. s:31
http://www.pigasus-gallery.de/Posters/Tomaszewski_e1.htm

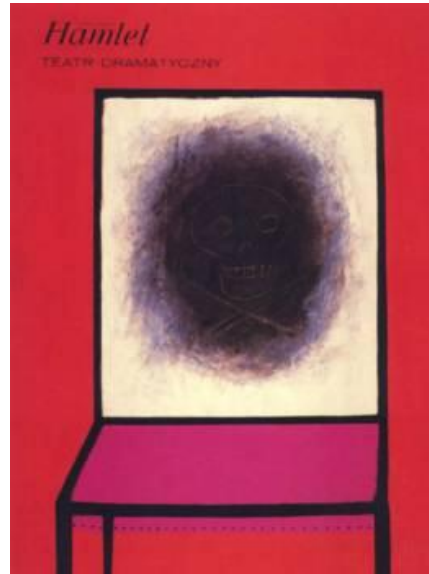
“Tomaszewski, tiyatro afişlerinde en ileri düzeye, biçimsel anlamda oldukça sınırladığı fakat içerik anlamında oldukça zengin olan, “Oedipus Rex” (Resim 2) ve “Hamlet” (Resim 3) afişlerinde ulaşmıştır. Tasarımcı, izleyicinin çekici bulacağı görsel biçimler keşfetmeyi bırakmaksızın, toplumla iletişimine engel olan gereksiz şeyleri ayıklama konusundaki mücadelesinde tutarlı olmuştur.”⁴ “Oedipus Rex” afişinde, siyah ve beyazın güçlü ve dengeli birlikteliği, afişi neredeyse çevreleyen siyah lekeye karşılık yine siyahın çizgisel gücü ile oyunun içeriğini vurgulayan figüratif unsurlar, afişin gücünü artırmıştır. Siyah lekenin içinden çıkan figürün yönünün beyaz alana doğru olması, ellerin ileri doğru uzanması, eldeki sopanın

⁴ Zdzisław SCHUBERT, “Poster Masters and Pupils”, Copyright fort his edition przedsiębiorstwo wydawnicze rzecpospoita SA, Warszawa 2008, s.76.

kompozisyon alanının sınırına dayanıyor olması; afişin hem içeriğini açıklamakta, hem de tek bir çizgi ile ifadenin ne kadar etkili olabileceğinin işaretini vermektedir.

Resim 2. Henryk Tomaszewski, *Oedipus Rex* by Sophocles, 1961. S:76
http://www.pigamus-gallery.de/Posters/Tomaszewski_e6.htm

Resim 3. Henryk Tomaszewski, "Hamlet", 1962. S:77
http://www.pigamus-gallery.de/Posters/Tomaszewski_e5.htm

"Hamlet" afişinde, tasarımcı, oyunun içeriğini destekleyen renkler olan kırmızı ve siyahı, birbirlerinin etkisini güçlendirici bir şekilde kullanmıştır. Sandalyenin siyah renk ile çizgisel yorumu ve yine sandalyede kullanılan kırmızı rengin, zemin rengi olarak kullanılan kırmızının etkisini yok etmeyen etkide kullanılması anlamı güçlendirmiştir. Ayrıca sandalyenin çizgisel yorumuna karşılık, yine sandalyenin dayanma yerinde siyah rengin leke etkisinde

kullanımı, afişte olağanüstü bir denge sağlamıştır. Tomaszewski, resim yaparcasına tasarladığı afişlerinde düz bir zemin rengi üzerinde birkaç görsel eleman ve fırça ile oluşturduğu tipografiler kullanır. Afişlerini fırça ile oluşturma konusunda ısrarcı bir tavır sergiler. Alaycı ve esprili bir tavır sergilediği afişlerine örnek olarak Witold Gombrowicz'in oyunu için hazırladığı afiş gösterilebilir (Resim 4). Bu afişte, zafer işaretinin yapılmasının yasak olduğu bir dönemde, zafer işaretini el yerine ayağa yüklemesi onun esprili ve mizahi kişiliğini de ortaya koymaktadır. Ayrıca tipografideki çocuksu rahatlık bu etkiyi daha da güçlendirmiştir.

Resim 4: Henryk Tomaszewski, "Historia" Witold Gombrowicz'in oyunu için hazırladığı afiş
1983

http://www.pigasus-gallery.de/Posters/Tomaszewski_e5.htm

Franciszek Starowieyski (1930-2009):

1949–1952 yılları arasında Krakov Güzel Sanatlar Akademisinde resim çalışmaları yapan sanatçı, 1952–1955 yıllarında Varşova Güzel Sanatlar Akademisinde çalışmalarını sürdürmüştür. Tiyatrolarla, film ve televizyon şirketleri ile birlikte, afiş, resim ve duvar resmi, kitap grafikleri, barok kaligrafi, tiyatro ve televizyon senografisi alanlarında çalışmalar yapmıştır. Polonya afiş tasarımında, "1960'larda başlayıp, 1970'lerde benimsenen eğilim, ulusal karakterin daha karanlık ve kasvetli yanını vurgulayan, Sürrealizm ağırlıklı metafizik bir anlatım biçimidir. Bu yeni metafizik duyarlılığı çalışmalarına yansıtan ilk grafik tasarımcı Franciszek Starowieyski'dir."⁵

Genç yaşında savaşın, insanı aşağılayan şiddetini, ikiyüzlülüğünü yaşayan tasarımcı; tasarımlarında kafatası, çıplak insan vücutları gibi unsurlar kullanarak yaşananları protesto etmiştir. Örneğin; Starowieyski'nin "Frank V" afişi (Resim 5), kasvetli bir mimari ve belirsiz bir

⁵ Dilek BEKTAŞ, "Çağdaş Grafik Tasarımın Gelişimi" Sanat Dizisi 2, Yapı Kredi Yayınları Ltd. Şti. 1992, s.182.

mekânda asılı duran kafatası imgesinin şaşırtıcı karışımıyla oluşan bir kompozisyonudur. Bu afişte zemin rengi olan siyah, genel olarak değerlendirildiğinde, afişte her zaman birlikte kullanıldığı rengi güçlendirici bir karakter taşımıştır. Karamsar, ürkütücü, bazen de düşündürücü nitelikteki oyunların afişleri için siyah, vazgeçilmez bir renktir. Siyah-beyaz karşıtlığı da afişin yalın ve çarpıcı bir karaktere sahip olmasını sağlar. Bunun yanı sıra siyah, beyaz ve gri değerlerin olduğu bir afişin belirgin bir yerinde farklı bir rengin kullanılması anlamı güçlendirir ve siyahın karamsarlığını hafifletir. Bu afişte siyah rengin ağırlığının ve kafatası ile birleşiminin ürkütücülüğüne karşın kafatasının dişleri arasından görünen pembe dil, afişe mizahi bir karakter de kazandırmıştır. Ama bu mizah kara mizahtır. Kırmızı, Polonya’da, komünist rejim tarafından kullanılması yasaklanan bir renktir. Fakat tasarımcılar, bu rengi oldukça esprili bir anlayışla kullanmışlardır ve kırmızı renk afişin olmazsa olmazı olmuştur. Burada pembe renk belki de bu yasağa alaycı bir gönderme olabilir.

Resim 5. Franciszek Starowieyski, "Frank V", 1962
http://www.poster.pl/poster/starowieyski/frank_70

Resim 6. Franciszek Starowieyski, "Kuş Babilon'a Uçuyor", 1961
<http://www.theartofposter.com/poster.asp?id=4484>

Polonya'da afiş tasarımının başarısının ardında güçlü sanatsal temeller bulunmaktadır. Herbiri kendi çizgisinde olan tasarımcıları ayıran farklılıklar olmakla birlikte bu farklılıkların tasarımlarına yansımaları, tasarım ürünlerinin nitelik yönünden daha zenginleşmesini sağlamıştır. Franciszek Starowieyski de çok güçlü olan bu sanatsal temeli, toplumsal yapının ona kazandırdıklarıyla birleştirip izleyiciyi şaşırtmayı seviyor, sürrealist motiflerden kaçınıyordu.

Örneğin; Starowieyski'nin "Kuş Babilon'a Uçuyor" afişinin kompozisyonu, sürrealizmin doğuşunun ruhunu, yoğun bir şekilde hissettirmektedir (Resim 6).

Resim 7. Franciszek Starowieyski, "The Marriage"
Yazar Witold Gombrowicz'in bir oyunu için afiş, 1975
http://poster.pl/poster/starowieyski_slub_wzn

"Starowieyski kendini bildi bileli, resim yapmanın düşüncelerini ifade etmede en iyi yol olduğunu belirtir. Ayrıca tiyatrolarla işbirliği içinde tasarladığı afişlerin, üslubunu en iyi yansıtan afişler olduğunu belirtir. Bir tiyatro afişi tasarlarlarken oyunu, tasarım süresince sık sık okuduğunu, provalara katıldığını, bunun dışında her bir afiş için çok sıkı ve çok uzun süre çalıştığını, sayısız eskiz yaptığını söyler."⁶

⁶ Franciszek STAROWIEYSKI, "Posters. Resrospective Presentation" "Zamek" Gallery in Reszel, Branch of the Museum of Warmia and Mazury, June-September 2003, s.1.

Resim 8. Franciszek Starowieyski, "As you like it" William Shakespeare Oyunu İçin Afiş, 1976
http://poster.pl/poster/starowieyski_jak_wam_80

Starowieyski'nin Shakespeare oyunu için tasarladığı afiş, tasarımcının desen gücünü, grafik tasarımcı kimliğiyle birleştirdiği etkili afişlerinden biridir. Tipografiyi, resimsel unsurların dışında belirlediği bir alana yerleştirerek, resim ve yazıyı birbirinden ayrı ama kompozisyonun bütününe, oyunun içeriğine hizmet eder şekilde kullanarak güçlü bir tasarım oluşturmuştur.

SONUÇ

Grafik tasarım, yaratıcı ve yapıcı düşünme süreçlerinin sonucunda gelişen sanatlardır ve dolayısıyla bu sanatlarda başarının yolu, güçlü bir buluş yeteneği, özel bir renk ve biçim duyarlığı, sistemli bir araştırma ve gözlem alışkanlığından geçer. Grafik sanatların ürünleri olan grafik tasarım ürünlerinin amacı, insanın yalnız estetik zevklerinin geliştirilmesine ve

giderilmesine araç olmak değil, onun günlük yaşamında karşılaştığı bütün sorunların, ihtiyaçların giderilmesinde çözüm önerici, uyarıcı, bilgilendirici rolüyle yardımcı olmaktır. Bu nedenle grafik tasarımcı, bu sorumluluğu en iyi şekilde yerine getirebilmek için bilimin verileri yanında en ilkel araç ve teknikten, en gelişmiş araç ve teknolojiye kadar hepsini kullanma gereği duyar. Bu durum ise grafik tasarımcısını dünyanın her yerinde her zaman değişen, gelişen teknolojiyi izlemeye, kullanmaya, yeni üretim teknikleri bulmaya zorlar. Farklı toplumların, farklı toplumsal ve kültürel yapıya sahip olmaları sanat üretimlerine yansır. Bu sanat üretimlerinden, grafik tasarım ürünleri arasında yer alan afiş de bu farklılıktan etkilenir ve bunu renk, kompozisyon ve yazı ile ifade eder. Bununla birlikte yine de evrensel bir dil oluşturur.

II. Dünya Savaşı sonrasında, Polonya'da afiş tasarımı, güçlü bir eğitim sistemiyle geleneksel bir karakter kazanmıştır. Diğer uzmanlık alanlarında olduğu gibi afiş tasarımcılığı bir meslek olarak değerlendirilmiş, afiş tasarımcıları, genel olarak grafik tasarımcılar yaratıcılıklarının sınırlarını zorlayan tasarımlar üretmişlerdir. Sanatın genel olarak bir başkaldırı olduğu düşünüldüğünde, ister araştırmancının konusu olan iki tasarımcı örneğinde, II. Dünya Savaşı sonrası Polonya tiyatro afişleri olsun, ister günümüz tiyatro afişleri olsun, görsel birikimi yüksek olan tasarımcının içinde yaşadığı toplumun sosyal, kültürel, ekonomik ve politik yapısının farkında olarak üretimlerde bulunması gerekmektedir.

Bu araştırmada incelenmiş olan iki Polonyalı afiş tasarımcısı Tomaszewski ve Starowieyski, II. Dünya savaşı sonrası Polonya'sını kendi kişilikleri içinde yaşayan, o dönem Polonya'sının bir yansıması olan afişler üretmişlerdir. Tomaszewski'yi diğer Polonyalı tasarımcılardan ayıran en önemli özellik alaycı tutumu ve konulara esprili yaklaşımıdır. Starowieyski ile karşılaştırıldığında, çocuksu bir tavırla, doğrudan fırça ile gerçekleştirdiği tasarımlarının özünde belki de kendi çocukluğuna dönüp bu savaşı hiç yaşamamış olmayı yeğlemektedir. Oysa Starowieyski, savaşın bütün şiddetine ve yok ediciliğine tanıklık etmiş bir kişi olarak, bu etkilenmeler doğrultusunda tasarımlarını gerçekleştirmiştir. Bu tasarımlar, insanın tüm aşağılayıcı davranışlarını, ikiyüzlülüğünü vurgulayan ve yine insanın kendisinin yüzüne vuran tasarımlardır. O halde her tasarımcı kendi gözlükleri ile içinde bulunduğu topluma bakmaktadır. Farklılığı ve özgünlüğü yaratan da budur. Söz konusu tiyatro afişleri olduğunda, tarihsel süreç içinde hiçbir ideolojinin susturamadığı tiyatro sanatına hizmet eden tiyatro afişleri için söylenebilecek olan ise, tasarımcının kendi dilinde tepkisini göstermesinin gerekliliğidir.

KAYNAKLAR:

- ARMAĞAN, İbrahim, "Sanat Toplum Bilimi" İzmir, 1992.
- BEKTAŞ, Dilek, "Çağdaş Grafik Tasarımın Gelişimi" Sanat Dizisi 2, Yapı Kredi Yayınları Ltd. Şti. 1992.
- BERKMAN, Bülent, "Tiyatro Yaşamıdır", Milliyet Sanat Dergisi, Sayı: 240, 1990.
- LYNTON, Norbert, "Modern Sanatın Öyküsü", Çev. Cevat Çapan, Sadi Öziş, İstanbul 1982.
- NUTKU, Özdemir, "Tiyatromuzun Değişmeyen Sorunları 2", Milliyet Sanat Dergisi, Sayı: 170, 1987.
- SCHUBERT, Zdzistaw, "Poster Masters and Pupils", Copyright for his edition przedsiębiorstwo wydawnicze rzecpospoita SA, Warszawa 2008.
- STAROWIEYSKI, Franciszek, "Posters. Resrospective Presentation" "Zamek" Gallery in Reszel, Branch of the Museum of Warmia and Mazury, June-September 2003.

İNTERNET KAYNAKLARI

- http://www.turkcebilgi.com/ansiklopedi/polonya_siyasi_tarihi, 19.01.2012.
- <http://www.grafikerler.org/afis-tasarimlari/1295-grafik-sanatlarinin-besigi-polonya8217da-afis-sanati.html>, 19.01.2012.
- [http://en.wikipedia.org/wiki/Henryk_Tomaszewski_\(poster_artist\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Henryk_Tomaszewski_(poster_artist)), 20.01.2012.
- <http://www.contemporaryposters.com/category.php?artist=Starowieyski,%20Franciszek20.01.2012>.
- http://www.polishposter.com/Merchant2/merchant.mvc?Screen=PROD&Product_Code=2696, 20.01.2012.
- http://www.culture.pl/web/english/resources-visual-arts-full-page/-/eo_event_asset_publisher/eAN5/content/franciszek-starowieyski, 21.01.2012.
- http://www.pigasus-gallery.de/Posters/Tomaszewski_e1.htm, 20.01.2012.
- http://www.pigasus-gallery.de/Posters/Tomaszewski_e6.htm, 20.01.2012.
- http://www.pigasus-gallery.de/Posters/Tomaszewski_e5.htm, 20.01.2012.
- <http://www.smashingmagazine.com/2010/01/17/the-legacy-of-polish-poster-design/>, 18.01.2012.
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Polonya_tarihi, 19.01.2012.
- <http://www.polishposter.com/index.html>, 19.01.2012
- <http://www.polishposter.com/html/tomaszewski.html>, 20.01.2012.
- http://en.wikipedia.org/wiki/Polish_School_of_Posters, 20.01.2012.
- http://en.wikipedia.org/wiki/Franciszek_Starowieyski, 20.01.2012.
- <http://www.polishposter.com/html/starowieyski.html>, 20.01.2012.
- <http://www.polishposter.com/Merchant2/merchant.mvc>, 21.01.2012.
- <http://www.theartofposter.com/poster.asp?id=4484>, 21.01.2012.
- http://www.poster.pl/starowieyski_posters_bio.html, 21.01.2012.
- http://www.poster.pl/poster/starowieyski_frank_70, 21.01.2012.
- http://www.pigasus-gallery.de/Posters/Tomaszewski_e.htm, 20.01.2012.